

НАПРЯМИ ПОВОЄННОГО ВІДРОДЖЕННЯ ТА ТРАСФОРМАЦІЇ ДО СТАЛОГО РОЗВИТКУ ПРОДОВОЛЬЧИХ СИСТЕМ

Яцун А.М., доктор економічних наук, професор,
Державний біотехнологічний університет, м. Харків, Україна
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-8576-2543>

Завдання підвищення ефективності управління агропродовольчими системами завжди були пріоритетами економічного розвитку та підвищення рівня життя, оскільки на харчування домогосподарства України витрачають більше 50 % всіх видатків. Весь агропродовольчий комплекс уявляє складну інтегровану природно-соціально-економічну систему, яка об'єднує понад 60 суміжних галузей та видів економічної діяльності «від лану до столу», вносить до ВВП країни до 44 % та об'єднує такі життєво важливі підсистеми як агросектор, переробна та харчова промисловість, продовольча торгівля, ресторанне господарство, тощо.

Важливим кроком на шляху вирішення завдань модернізації всієї сфери харчування стало прийняття Президентом України Указу від 07.02.2022 р. № 41/2022 «Питання національних пріоритетів трансформації продовольчих систем в Україні», яким Кабінету Міністрів доручено розробити план заходів щодо трансформації продовольчих систем в Україні на період до 2030 р., передбачивши, зокрема: визначення національних пріоритетів трансформації продовольчих систем в Україні на період до 2030 р., у тому числі за такими напрямками, як здорове харчування, дружнє до довкілля виробництво, стійкість до ринкової нестабільності та доступність харчових продуктів для всіх груп населення та враховувати ці пріоритети при розробці стратегій соціально-економічного розвитку.

Проблема трансформації продовольчих систем з метою їх стійкого розвитку включає широке коло питань, які передбачають багато різних шляхів до стійкості, включаючи як техніко-технологічні інновації, так і політичні та соціально-культурні зрушення, а також кризові явища повоєнного відродження, які стають ключовими елементами процесу трансформаційних змін у соціально-екологічних системах.

Продовольчі системи є поточним пріоритетом для науковців, політиків і громадських рухів через їхню центральну роль у добробуті, здоров'я людей і стійкості навколишнього середовища, у вирішенні надзвичайних ситуацій, пов'язаних із кліматом, біорізноманіттям, викликами бідності та голоду, тощо.

Продовольчі системи є складними по своїй суті, оскільки виконують різноманітні функції та потребують значних ресурсів, тому рішення мають відповідати цій складності, включаючи адаптивні до повоєнної кризи рішення, а також дослідження політичних, економічних та соціально-культурних проблем. Так, глобалізація ланцюжків створення вартості передбачає більшу залежність і ризики на міжнародному рівні, а також підтримку продовольчої безпеки та безпеки харчування. Однак корпоративна концентрація та фінансові аспекти в агропромислових продовольчих системах часто домінують над стратегічними завданнями продовольчих систем щодо забезпечення здоров'я населення, створюючи нестабільність і посилюючи нерівність як у виробництві, так і споживанні продуктів харчування.

Кризові ситуації повоєнного характеру створюють додаткові виклики для стійкості продовольчої системи та потенційні можливості для трансформаційних зрушень системи в бік більш прогресивних рішень, але також і ризики переходу до ще більшої нежиттєздатності.

Розуміння динаміки продовольчих систем у контексті повоєнного відродження України, є важливим через наслідки як всередині України, так і на міжнародному рівні в країнах, які залежать від українського продовольства.

В Україні продовольчі системи значно порушені через триваючу війну, і не встановлено, як громадяни адаптуються та забезпечують себе харчуванням. Порівняльні біорегіональні ландшафтні дослідження можуть надати вихідні точки для розуміння поточних змін у продовольчій системі, включаючи адаптацію ланцюга постачання та відносин влади. Міжнародний аналіз міг би розкрити глобальне управління ланцюгом створення вартості та відносини у сфері харчування. Розуміння різних шляхів до сталого розвитку, включаючи різні потоки в рамках агропродовольчих моделей та бачення практики продовольчого суверенітету сприятиме формуванню стратегій їх розвитку.

У біокультурних ландшафтах, територіях і ланцюжках створення вартості на різних рівнях виникають питання про те, як переважаючі системи (відтворюють) генерують нерівність у владі та маргіналізацію

(міжгалузеву та міжсекційну), розподіл праці та вартість кінцевого продукту. У цьому відношенні актуальним є розуміння та дослідження багатьох складових продовольчих систем різних за своїм походженням.

Питання управління продовольчими системами, виробництва, якості та розподілу харчових продуктів відповідають на те, хто має владу керувати продовольчими системами, володіти ключовими ресурсами та підприємствами та в чийх інтересах. Важливим є критичне осмислення ролі державних, приватних і громадських підприємств, у тому числі в повоєнний період та трансформації до сталого розвитку. Наскільки досконалою є безпечність та якість харчових продуктів, ресурсозбереження та з якими наслідками для інституційних механізмів. Загострюються питання соціальної та екологічної стійкості та базових економічних постулатів (наприклад, конкуренція проти солідарності та піклування).

Доречними є порівняння систем харчування різних країн Східної та Західної Європи, що відповідає поточній діяльності наукових колективів.

Методи дослідження продовольчих систем охоплюють використання якісних методів для розуміння життєвого досвіду на рівні громад, кількісних опитувань (потенційно дистанційних), а також можливостей дізнатися про соціальну відповідальність, форми та методи участі багатьох зацікавлених сторін.

Доцільним стає формування навчально-наукової платформи із провідних українських та європейських університетів для систематизації, обміну та розширення знань та інновацій по трансформації продовольчих систем в умовах нових технологічних, соціально-політичних та екологічних викликів та формування нових міжнародних альянсів у зв'язку з просуванням України до Європейського Союзу.

Важливими завданнями такої міжнародної навчально-наукової платформи могла б стати ціла низка питань сталого розвитку продовольчих систем:

– узагальнення знань та досліджень університетів різних країн щодо трансформації продовольчих систем в умовах нових глобальних викликів (загрози голоду, наслідків епідемій, війни в Україні, терористичних дій тощо);

– обмін досвідом трансформаційного моделювання та розробки проектів агропродовольчих кластерів на рівні всіх учасників харчового ланцюга (агросектору, харчової промисловості, продовольчої торгівлі та ресторанного господарства) різної спеціалізації та форматів, стратегій продовольчої безпеки міст, районів, областей;

– систематизація досвіду державного управління та бізнес-практики щодо продовольчої безпеки та сталого функціонування продовольчих систем різних країн;

– передача знань, технологій досліджень та навчання на платформах університетів з метою імплементації в українських агропродовольчих та технологічних університетах;

– експеримент по імплементації інноваційних технологій навчання та досліджень в ДБТУ зі створенням технопарку БІОТЕХ та фабрики-лабораторії-виставки харчових інновацій;

– трансформаційне моделювання навчально-науково-виробничих кластерів по вирощуванню, переробці та торгівлі продовольством на основі кампусів ДБТУ, дослідних виробництв та баз практики інноваційного бізнесу.

Учасниками проекту можуть стати європейські та українські університети загального та технологічного профілю (що мають досвід досліджень та навчання у агросекторі, харчових технологій, продовольчій торгівлі, ресторанному господарству, тощо).

Такий проект міждисциплінарних досліджень продовольчих систем відповідає змісту та пріоритетам європейських програм і стосується таких важливих destинацій продовольчого кластеру: їжа, біоекономіка, продовольчі ресурси, агрокультура та довкілля, здоров'я та харчування.

Проект сприятиме післявоєнному відновленню українських університетів, впровадженню передових навчально-дослідницьких інновацій, розширенню агропродовольчих знань та сталого розвитку продовольчих систем.

УДК: 631.332.1

ЕКОНОМІЧНИЙ ПОТЕНЦІАЛ ВІТЧИЗНЯНОГО АГРАРНОГО СЕКТОРУ В УМОВАХ ВІЙНИ

Бабан Т.О., кандидат економічних наук, доцент,
Державний біотехнологічний університет, м. Харків, Україна

Кулик А.Д., здобувач вищої освіти,
Державний біотехнологічний університет, м. Харків, Україна

Аграрний сектор залишається важливою складовою економіки України, економічний потенціал якого зазнає вагомих втрат в результаті військових дій, розпочатих 24 лютого 2022 року РФ.